

О ЈЕДНОЈ АКАДЕМСКОЈ И ИСТОРИОГРАФСКОЈ
СТРАНПУТИЦИ
(Поводом чланка Драгана Алексића и Иване Крстић Мистрицеловић
„Кнез Павле Карађорђевић и нова власт у Југославији”)

СРЂАН МИЛОШЕВИЋ

Институт за новију историју Србије,
Трг Николе Пашића 11, Београд, Србија
srdjan.milosevic@inis.bg.ac.rs

САЖЕТАК: У раду се расправља о критичким освртима које су у свом чланку „Кнез Павле Карађорђевић и нова власт у Југославији” (*ЗМСДН*, 158–159/2016) изнели његови аутори др Драган Алексић и др Ивана Крстић Мистрицеловић о књизи чији је аутор потписник овог рада. Детаљно одговарајући на критичке опсервације, уз истицање да су ови коаутори у свом чланку преузимали чињенице и закључке из књиге коју критикују, без навођења извора из ког се преузимање вршило, аутор настоји да на таква места укаже паралелним навођењем текста књиге и одговарајућих места из чланка. На крају, аргуменују се тврдње да је основна теза чланка чији су аутори Алексић и Крстић Мистрицеловић нетачна, уз наглашавање низа методолошких примедби истраживачком поступку који су применили аутори чланка, како у истраживању проблема, тако и у приређивању историјских извора које објављују као прилог свог рада.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: кнез Павле Карађорђевић, Државна комисија за утврђивање злочина, рехабилитација, ревизионизам, историографија

О ПРИРОДИ КРИТИЧКОГ ОСВРТА И О ПРОБЛЕМУ
РЕХАБИЛИТАЦИЈА

У научном часопису *Зборник Маџице српске за друштвене науке* (бр. 158–159/2016), објављен је коауторски чланак др Драгана Алексића и др Иване Крстић Мистрицеловић, посвећен појединим питањима везаним за рехабилитацију кнеза Павла Карађорђевића. Неколико година уназад, бавио сам се и сâм овим питањима. Један од резултата мог рада на овој теми је књига *Istorija pred sudom* [Milošević 2013], која се бави анализом поступка проглашења кнеза Павла Карађорђевића за злочинца 1945. и процеса

његове рехабилитације, 2011. године. Аутори чланка поменутог у наслову, посветили су осврту на ту књигу један и по пасус, четири обимне фусноте и неколико инсинуација, а бар половину тог простора искористили су за једну врсту неодмерене критизерске инвективе.¹

Изражавам наду да ће читаоци, оцењујући ову полемику, уважавати принцип да оцена сваке интерпретације зависи, на првом месту, од исправности примењеног методолошког приступа, као и од теоријских полазишта. Без теорије, наиме, нема научне интерпретације или је она тек здраворазумско домишљање и тумарање од извора до извора, неспособно да сабраним чињеницама удахне смисао. Код мојих критичара, међутим, теоријска парадигма је непостојећа, а бенеvolentно би се могао назрети какав вулгарни, имплицитни историцизам. Отуда, чињеницу да рехабилитације сагледавам као израз деловања *нове ѝривилеђоване идеолошке ѝарадиџме* у „транзиционом друштву”, аутори тривијално оцењују као заступање „теорије завере”, позивајући се на једну претходну критику књиге.

Углавном се обрушивши на опште закључке и (легитимне) емпиријске генерализације које износим у књизи, писци чланка избегавају да се баве мојим аргументима. Тога у њиховој критици нема, иако је свакоме ко има и магловит појам о академској полемици јасно да се општи закључци о нечијем раду могу донети једино на основу врло исцрпне критике ауторове аргументације, методологије, евентуалних теоријских недостатака. Но, моји критичари углавном сматрају да на реч треба да им се верује да су критике које су просуте у њиховом раду основане. У том погледу ништа не мења што писци чланка-инвективе *илустрирују* своје тврдње неколиким *ѝриммерима*, као доказима мог тобожњег стручног посрнућа. *Без криѝиике мојих арџументаѝа и извођења соѝѝивених*, лежерни коментари на основу

¹ Аутори о књизи кажу следеће: „Већ на први поглед (sic!) може се учити да је Милошевић тенденциозно обликовао своје истраживање с унапред постављеним претендиозним циљем да – бројним ‘провереним чињеницама’ и вредносним судовима – ‘научно’ објасни и докаже да је поступак послератних комунистичких власти које су осудиле кнеза Павла био исправан, а да ‘Решење’ Вишег суда у Београду о рехабилитацији почива на идеолошким а не на правним разлозима. Стога, иако је студија прожета критичким тоном и, по речима аутора, трага за историјском истином, због бројних мањкавости (површног приступа оскудне хеуристичке основе, великог броја материјалних грешака, сагледавања и тумачења неоспорних чињеница садржаних у прворазредним архивским изворима кроз личну идеолошку призму; селективне и субјективне употребе историјских извора) ограничен је сазнајни домет самог дела, а може да се доведе у питање и његов научни карактер... Милошевић није непосредно имао увид у документ која анализира, већ њихов садржај интерпретира на основу делова које, као доказе, наводи Виши суд у Београду у поступку рехабилитације, те зато често себе доводи у несугласност с непобитним чињеницама садржаним у доступној архивској документацији (sic!)... Цела књига прожета је субјективним гледиштем аутора, у којем он, износећи неуверљиве чињенице по сопственом нахођењу и с личне идеолошке тачке, занемарује реалност... Због покушаја да манипулише историјским изворима и нескривено руковођен идеолошким а не научним мотивима у тумачењима, Милошевић је заказао као историчар. Потпуно неутемељено, без и једног извора или било какве анализе он износи тезу да је рехабилитација кнеза Павла извршена услед ‘преовлађујућег антикомунизма и доминантног антијугословенског опредељења најутицајнијег дела елите српског друштва’” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 433–434]. Оштре речи и иронија у критици могу да допринесу динамици расправе, али важно је да су утемељене. У свом одговору детаљно ћу показати којим критичким поступком су писци чланка до оваквих закључака дошли и колико су ове оцене утемељене.

напабирчених *илустрација* служе ауторима за пукe дисквалификације. Шема њихове критике је, дакле, следећа: *оштриа негативна оцена* → *моја тврђа као илустрација за њу оштру оцeну (без освртиа на аргументацију)* → *њихова тврђа без аргументације*. О свакој појединачној примедби биће опширно речи.

Но, пре него што пређем на примедбе аутора, задржаћу се на веома важном питању које, и несвесни тога, покрећу аутори у свом чланку. Већ у првим редовима они наводе и оцену савременог суда да су комунистичке власти кнеза Павла прогласиле за злочинца упркос томе што таква квалификација „**не почива на материјалној истини**” (Подв. С. М.) [Решење 2011: 13]. Тако је савремени суд закључио и констатовао у изреци решења. Кратка сентенца – „не почива на материјалној истини” – из *Решења* о рехабилитацији кнеза Павла сублимира полазиште критике коју сам изнео у књизи. Наиме, да ли је неки од навода о делатности кнеза Павла садржаних у *Одлуци* која је донета 1945. (која је у процесу рехабилитације поништена) *материјална истина* или није, принципијелно, никако не би смело да спада у надлежност савременог суда, који је, одлучујући о томе, упловио у суверено поље историографије. Да се макар у тој својој узурпацији суд потрудио да открије стварне чињенице и околности, штета би *донекле* могла бити мања. Поред тога, судским арбитражама о „материјалној истини” о питањима из 1934–1941. престаје да важи (макар у овом случају) истицање заговорника рехабилитација да се судови у тим поступцима баве *искључиво процесним аспектима чињавe проблематике*. Таква је оцена цинична или, пак, наивна јер се белодано показује да судови у процесима рехабилитације дају допринос ревизији историје и *судски верификују* одређене интерпретације прошлости.² С каквим подсмехом би се данас с правом говорило о „комунистичком правосуђу” да су после 1945. *судски рехабилитовани* сви социјалисти и левичари, жртве ауторитарних и диктаторских режима монархијске прошлости?³ Али када се такво насиље над правом и истори(ографи)јом врши у оквирима привилеговане идеолошке парадигме (емпиријска генерализација), то се назива историјском правдом.

Писцима чланка све то, дакле, не смета. И сами закључују да је квалификовање поступака кнеза Павла од стране комунистичке власти било „идеолошки обрачун” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 451]. То је

² Појам ревизија историје (ревизионизам) треба разликовати од теоријско-методолошки утемељених промена у чињеничном склопу, интерпретацији одређених појава и процеса. Ревизионизам је негативна појава која подразумева ненаучне, неисторијске импозиције у истраживачком процесу, које тај процес компромитују, а извршене промене чине научно неприхватљивим. Отуда је тривијална примедба да је ревизија/ревизионизам у основи развоја научног мишљења. Таквом примедбом дебата се своди на тривијалну појмовну расправу, иако је јасно да критика *ревизионизма* (од оних који ту појаву критикују) никако не значи да се подржавају окамењене и „свете истине” било које интерпретације. О томе видети: [Milošević 2013a: 11–25].

³ Што се тиче комуниста, они су такво правно насиље учинили, примера ради, у случају понављања поступка Д. Димитријевићу – Апису. Осим „случаја Апис”, не постоји судска политичко-идеолошка пресуда „комунистичког правосуђа” која би сезала у прошлост дубље од 15-ак година. Шта суд има да каже о било чему после 70 година и то у односу на мртве људе? (Изузетак су живи починиоци ратних злочина и геноцида, чија дела не застаревају).

иошеницијално легитиман историографски закључак, али суд о тим дешавањима од пре седам деценија, с одавно несталим актерима, нити треба нити је компетентан да арбитра. Аутори чланка се тобоже труде да остану изнад идеолошког дискурса, али дискусију непогрешиво воде у идеолошким координатама које је трасирала рехабилитација. Овде вреди поменути да је својевремено у нацрту једног пројекта (којим је започео критику моје књиге) Д. Алексић нагласио да „део јавности који се противи рехабилитацијама, истеривање историјске правде (а то су рехабилитације – прим. С. М.) тумачи као чин неправде” [Алексић 2013: 1].⁴ Чланком у којем је опсежно критикована моја књига његов првопотписани аутор није демантовао овакву одбранашку позицију у односу на рехабилитације. Укратко, дакле, према Алексићу, противљење рехабилитацијама је идеологија, а подршка том процесу – ваљда сушта наука! Са своје стране, сметрам да су различита становишта о рехабилитацијама у науци *начелно* легитимна, ако се ослањају на релевантна историографска и правна знања. Но, осим ових општих напомена, на примедбе о идеолошким импозицијама у мојој књизи нећу одговарати пошто *ничим* нису поткрепљене у овом коауторском чланку: аутори су поделили са читаоцима своје несувисле утиске.

Како Алексић и Крстић Мистрицеловић разумеју судско арбитрање о „материјалној истини” о догађајима од пре седам деценија сведочи и следећи њихов став: „**Премда је правоснажним судским решењем правно поништена одлука послератних власти** (подв. С. М.), у јавности је отворена расправа о исправности овог акта” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 432]. Сугестија овакве оцене је да јавно не треба дискутовати о том високоблагородном „правоснажном судском решењу”.⁵ Али пошто се отворила расправа, онда се и аутори чланка укључују, махом на фону подршке духу рехабилитације, усиљено се трудећи да задрже наводну „неутралност” и „објективност”. Заправо, реч је о пристанку истраживача прошлости да о историјским процесима одлучују судови. Историчари ће то да сервисирају, тврдећи свеудиљ да се баве науком. Пошто читаоце упозоре на ово „правоснажно решење”, аутори га остављају по страни и помињу га углавном у контексту одбране тог акта од моје критике. Наиме, читав свој рад моји уважени критичари су и посветили одбрани значаја, како кажу – „**најважнијих документа на којима почива ‘Решење’ о рехабилитацији**” (Подв. С. М.) од моје наводне релативизације.

Друга појединост на коју желим да укажем тиче се једне опаке тврдње писаца чланка:

⁴ Реч је о нацрту пројекта чији је писац Д. Алексић, „Историјско-правна анализа оптужница подигнутих против Краљевског намесништва и чланова владе због приступања Југославије пакту Сила Осовине” (23. новембар 2013). Као сарадници на пројекту наведени су: др Драган Алексић, др Зоран Јањетовић, др Софија Божић, проф. др Горан Илић и судија Предраг Васић, а најављена је и „могућност ангажовања још три сарадника”. Нацрт је прилог Записнику са седнице Научног већа Института за новију историју Србије у Београду, одржане 26. новембра 2013. Нацрт ће бити цитиран као: [Алексић 2013].

⁵ *Nota bene*: уобичајено је да се не коментаришу првостепене пресуде, а правоснажна акта јавност, нарочито стручна, може да коментарише колико хоће.

„Милошевић није непосредно имао увид у документа која анализира, већ њихов садржај интерпретира на основу делова које, као доказе, наводи Виши суд у Београду у поступку рехабилитације, те зато (sic!) често себе доводи у несагласност с непобитним чињеницама садржаним у доступној архивској документацији” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 432].

Што се тиче коментара да нисам имао увид у документа, то је могуће проверити прегледом евиденције о коришћеним фондовима у Архиву Југославије, која постоји за сваког истраживача који је тамо истраживао. Може свако заинтересован да утврди да сам за своја истраживања користио фондове Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача (даље: ДК), Министарства правосуђа, Збирку кнеза Павла и др. и да сам из тих фондова копирао документа. Међу њима и она о којима је овде реч.

Но, ако се изузме овај произвољни напад критичара, постоји једна неочекивана линија сагласности између аутора чланка и мене: сасвим је тачно да, како тврде писци чланка, „као доказе” Виши суд у Београду наводи, у „деловима”, разна документа, при чему тумачења и „сецирања” тих докумената, како показујем у својој књизи, садрже сваковрсне бесмислице, чиме је суд (а не аутор књиге, како кажу писци чланка) довео себе „у несагласност с непобитним чињеницама”. На те недоследности, које и критичари стидљиво уочавају – додуше три године после аутора чији рад разобручено нападају и у уверењу да би боље од судског решења рехабилитовали кнеза Павла – у својој књизи и указујем, наглашавајући да је суд одлучивао на основу таквих нетачних навода. То је један од важних закључака књиге и било би академски једино исправно да су аутори у чланку поменули тај закључак. Такво очекивање, нажалост, показало се сувише лаковерним.

О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Писци чланка показали су да су многоглагољиви када нападају, али веома шкрти када треба да покажу професионално уважавање за туђи рад. Чак толико шкрти, да ускраћују аутору чији рад користе помињање у макар једној напомени, што није питање пристојности, већ професионална обавеза. Поштовање те обавезе се зове *академска честитост*. На неколико места у овом коауторском раду могу се прочитати закључци о појединим аспектима истраживаног проблема о којима је у историографији писао (само или између осталих) писац ових редова. Ипак, позивања на моју књигу нема. Указујући на та места показашу како изгледа академска честитост према схватању уважених критичара.

У својој књизи о поступку рехабилитације кнеза Павла пишем:

„Sud je prema verodostojnosti i relevantnosti materijalnih činjenica zauzeo neprihvatljiv stav: *uvažavao je isključivo materijalne činjenice koje*

je iznosio tim za rehabilitaciju (подв. С.М.), ne trudeći se čak ni da te činjenice proveri, a nije pokazao ni minimum spremnosti da uzme u obzir činjenice koje pobijaju neretko sasvim pogrešne tvrdnje tima za rehabilitaciju” [Milošević 2013: 57].

Алексић и Крстић Мистрицеловић у раду у којем нападају резултате мојих истраживања кажу:

„Решење о рехабилитацији кнеза Павла’ донето је у једностранком поступку у којем је *Суд утврђивао чињенично стање само на основу материјала које му је доставио подносилац захтева* (подв. С.М.)” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 434].

У чему битном се разликују наведене тврдње – моја из 2013. и Алексићева и Крстић Мистрицеловићеве из 2016? При томе, оваква тврдња може бити само резултат истраживања: мора се претходно извршити анализа поступка рехабилитације и утврдити шта је суд уважио, а шта није. Пошто је то учињено у књизи чији сам аутор, пошто се закључак писаца чланка овде углавном поклапа с мојим и пошто им је књига позната, с каквим оправдањем такав закључак аутори представљају као свој?

Затим, у књизи пишем следеће:

„**Ključni zakonski propis** koji bi omogućio da se povede i odgovarajući sudski proces (против кнеза Павла – прим. С.М.) donet je nešto kasnije... **Reč je o dopuni Zakona o krivičnim delima protiv naroda i države od 16. jula 1946. godine, koja je doneta u decembru 1947. godine unošenjem člana 3a: „Kao učinilac krivičnog dela protiv naroda i države kazniće se i onaj ko je do dana kapitulacije jugoslovenske vlade 1941** (подв. С.М.) godine koristeći svoj rukovodeći položaj u državnom aparatu ili inače svoj uticajni položaj radi održavanja nenarodnog i protivdemokratskog poretka ili širenja fašističkih ideja, izvršio radnju koja je slabila odbrambenu snagu zemlje...”

Ову елаборацију Алексић и Крстић Мистрицеловић сажимају на следећи начин:

„За случај кнеза Павла значајна је допуна овог закона донета 4. децембра 1947. године којом је новим чланом 3-а, проширено временско важење ‘Законa о кривичним делима против народа и државе’ и на период пре дана капитулације Југословенске владе 1941. године... о чему ће бити више говора на одговарајућем месту у раду (sic!)” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 437].

Има ли потребе наглашавати да Алексић и Крстић Мистрицеловић ни у овом случају не наводе књигу *Istorija pred sudom* из које очито преузимају податке па и закључке? Једини њихов допринос је прецизирање да је допуна извршена 4. децембра, док у мојој књизи пише само „децембра

1947". Међутим, колико су невешто вршена преузимања сведочи и то што аутори чланка не обраћају пажњу да у књизи пише да **би** допуна реченог закона **била релевантна** (у евентуалном судском поступку против кнеза Павла, до којег, међутим, није дошло). Отуда је ова допуна закона, заправо, ирелевантна за случај кнеза Павла. Зато је неиспуњено остало обећање да ће „*на одговарајућем месту у раду*” бити објашњено зашто је, како кажу, „за случај кнеза Павла значајна” та допуна значајна. Обећање није испуњено јер у мојој књизи нема наставка (то би био судски процес). Није се имало одакле преузети, па је обећање заборављено, што се лако деси кад се механички преписује.

Даље, у истој књизи на коју су се обрушили не само како би је критиковали (што је, када се критика врши аргументовано, најјачи замајак научног мишљења), него и како би штошта што им се допада преузели без навођења извора, пишем и следеће:

„Londonska deklaracija, koju su 8. avgusta 1945. godine potpisali predstavnici SSSR, SAD, Velike Britanije i Francuske i Statut međunarodnog vojnog tribunala (Statut MVT), kao aneks te deklaracije, predstavljaju temelje procesa izgradnje posleratnog međunarodnog krivičnog prava. U članku 6a Statuta MVT propisano je da se kao krivično delo zločin protiv mira smatra 'planiranje, pripremanje, započinjanje ili vođenje agresorskog rata, ili rata kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi ili garantije, ili učestvovanje u nekom zajedničkom planu ili zaveri za izvršenje ma kog od gore navedenih dela'. Za temu ovog rada od posebne važnosti je to što je Jugoslavija prihvatila Londonsku deklaraciju odmah po njenom usvajanju, avgusta 1945. godine, kao i Statut Međunarodnog vojnog tribunala” [Milošević 2013: 59].

О истом Алексић и Крстић Мистрицеловић у свом раду пишу:

„Посебно значајне кривичноправне одредбе о ратним злочинима биле су садржане у тзв. Лондонском споразуму о гоњењу и кажњавању главних злочинаца сила Осовине у Европи и оснивању Међународног војног суда који су Велике силе, победнице у рату, закључиле 8. августа 1945. године. У Статуту Међународног војног суда који се сматра саставним делом Лондонског споразума таксативно су наведена дела која се сматрају злочинима и која долазе у надлежност овог Суда. За наше истраживање значајна је одредба под а) у чл. 6 која као међународно кривично дело утврђује злочин против мира 'то јест планирање, припремање, започињање или вођење агресорског рата или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције, или учествовање у неком заједничком плану или завери за извршење ма ког од горе наведених дела...” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 437].

Ово су, разуме се, опште чињенице, које нису нарочито оригиналан резултат истраживања, ни мог, а ни писаца чланка-инвективе, премда су све то аутори чланка код мене могли да прочитају и прочитали су. Штавише,

на тај начин посложене, ове податке су могли да пронађу само у књизи коју критикују. Међутим, као извор за ову тврдњу аутори наводе једну збирку публикованих докумената. То је разумљиво, јер је њихов проблем нерешив: објављено је све то што они наводе као резултат свог истраживања на публикованим изворима (Зечевић и Поповић), дакле све што они препричавају у свом раду, али је објављено у књизи коју покушавају да дискредитују.

О томе с колико непажње и брзоплетости су и у овом случају преузимали оно што им се допадало сведочи и чињеница да се *више нигде у њиховом раду* не враћају на питања на која се односи члан 6 Статута Међународног војног трибунала (МВТ), иако најављују: „за наше истраживање значајна је одредба под а) у чл. 6”. Толико је значајна да је више нигде нема у том „истраживању”. Једноставно су из моје књиге механички преузели један део фактографије, суштински значајан за анализу коју изводим у књизи коју критикују. Али пошто им се тај део анализе није свидео – изоставили су га, па је овај фактографски део остао да „виси” у њиховом раду, изван сваког контекста. Уколико грешим, питање за критичаре гласи: За који део њиховог „истраживања” је макар имплицитно релевантан 6. члан Статута МВТ? Где се, између којих редова, на начин схватљив обичном смртнику, у раду баве питањем повезаним с тим чланом? Пошто се у раду баве документима која (како тврде) потичу из *јануара 1945*, на који волшебни начин међународни акт из *августа 1945*. може бити „значајан” за њихово тобожње истраживање?

Посебно треба истаћи следећи закључак, који је такође резултат истраживања аутора књиге коју критикују:

„kao što **Državna komisija nije bila sud koji je meritorno presudio**, tako ni njene odluke ni u trenutku donošenja, a ni kasnije, **nisu imale ni formu, ni karakter, pa ni snagu pravosnažne presude**, niti ih je sistem prepoznavao kao takve” [Milošević 2013: 72].

О одлукама које је доносила ДК, њен председник Душан Недељковић писао је у завршном извештају из 1948, који је исцрпно цитиран у књизи коју критикују писци чланка. О томе у књизи пишем:

„Jasno je da ovakav akt nije mogao imati karakter optužnice, a još manje karakter kondemnatorne presude... Delatnost Državne komisije i njene odluke predstavljale su nesumnjivo pojavu sui generis i, upravo zbog velikog značaja koji je u njima pridavan moralno-političkoj dimenziji, one nisu mogle biti prihvaćene kao pravosnažna akta” [Milošević 2013: 72, 80].

На исту тему Алексић и Крстић Мистрицеловић пишу у свом раду, сажимајући оно што су прочитали у мојој књизи:

„може се закључити да је Државна комисија по својој правној природи била орган *sui generis*, а не орган правосуђа” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 439].

Такође, комбинујући закључке из моје књиге и извештај председника ДК Недељковића, пишу:

„Одлука о кнезу Павлу била је акт који редовна правосудна пракса није познавала и која је по својој правној природи била акт *sui generis* (као и сâм орган који је Одлуку донео). Најзад, и Одлука о кнезу Павлу је имала само декларативан карактер, односно она није могла имати ни карактер оптужнице, а још мање карактер кондемпнаторне пресуде” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 450].

Тачно је да се може све то закључити и неко је пре њих то и закључио, они знају ко, а знају и где то све пише. Знају, али *представљају закључак као свој*.

О ДАТУМУ ДОНОШЕЊА ОДЛУКЕ ДРЖАВНЕ КОМИСИЈЕ О СЛУЧАЈУ КНЕЗА ПАВЛА

Из књиге чију су општу оцену изнели у већ цитираним наводима (в. напомену 1), критичари су се определили да колико-толико фокусираној критичкој оцени изложе тек неколико појединости, као *илустрације* њене неваљалости. А ни те илустрације нису биле неопходне јер, како се тврди, „*већ на први поглед*” било је могуће да се увиди да књига заслужује најгоре оцене, какве су писци чланка и изнели. Тај „први поглед”, показаће се, омиљени је метод уважених критичара. Одговарајући на сваку од примедби-илустрација показују како тај метод „првог погледа” функционише и какви су његови резултати.

Према тврдњи писаца чланка, погрешно наводим да је ДК 17. септембра 1945. донела Одлуку којом је кнез Павле проглашен за злочинца и издајника. Цитирајући место из моје књиге које садржи ту тврдњу о творцу и датуму одлуке, писци чланка настављају:

„У оригиналном документу се, међутим, нигде не може пронаћи тај датум, већ је он унет у ‘Решење’ грешком Суда, па га и Милошевић преузима из овог документа и користи као непобитну истину” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 435].

Овој тврдњи, која заправо треба да илуструје контемплирање о томе да „Милошевић није имао непосредан увид у документа која анализира”, писци чланка се враћају неколико пута, уз „добронамерне” методолошке поуке:

„Суд који ову грешку (у вези са датумом – прим. С.М.) прави у Решењу о рехабилитацији кнеза Павла вероватно је преузео из материјала који му је поднео правни тим подносиоца захтева. **Што се историчара који се овим питањем баве на научној основи, пак, (тиче? – прим С.М.) претпоставка је да користе сву доступну архивску грађу уз поштовање правила струке о њеном вредновању**” (Подв. С.М.) [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 447].

Најпре, и тек успутно, датуми на документима не спадају у категорију истинитог или неистинитог, ако појам истине схватамо теоријско-методолошки, филозофски, а не тривијално. Надаље, коментар критичара у вези с датумом доношења *Одлуке* ДК о утврђивању злочина кнеза Павла сугерише, заправо, жалосну чињеницу да сопствену „методолошку и хеуристичку” недораслост писци чланка пројектују на друге: „увид у документа”, како се чини, нису имали управо они, при чему дрско упућују такве примедбе другима. Које су то „правило струке” користили ови стручњаци па су дошли до тврдње да је *Одлука* погрешно датирана остаје непознато, као што непознаница остаје и који су то „материјали” завели суд (а преко суда и мене) да помисли да је датум доношења *Одлуке* ДК за кнеза Павла 17. септембар. Но, познато је која „правила струке” нису користили, а требало је: то су читање архивске грађе и њена пажљива критика (у овом случају – спољашња). Иако аутори чланка не наводе да ли имају било какав чврст разлог да у наведени датум сумњају (осим логицизирања о хронологији), разлог за моју тврдњу да управо они „нису имали увид” у документа сам проговара из њиховог рада у којем пише:

„Може се основано претпоставити да је и део *Одлуке* (коју је донела ДК – прим. С.М.) који није сачуван садржао уобичајен попис доказа и имена саучесника.” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 448].

Интуиција наших аутора, ако им је за утеху, показала се као тачна. Једини проблем је што за интуицијом није било потребе: део *Одлуке* за који држе да недостаје похрањен је у фонду ДК у Архиву Југославије. И заиста, садржи „уобичајен попис доказа и имена саучесника”. Али и још нешто, уобичајено – датум доношења одлуке: **17. септембар 1945.** (Видети факсимил документа).⁶ Из очигледне чињенице да управо аутори чланка нису имали увид у изворе закључујем да су и податак о делимичној очуваности ове одлуке преузели из моје књиге: пре мене о фрагментарној очуваности *Одлуке* није писао нико.⁷

⁶ Напомињем да овде предочавам само факсимил, а критичко издање документа приредио сам у књизи.

⁷ Када су већ били у непотребној недоумици око датума доношења *Одлуке*, коју нису ни „првопогледнули”, не изненађује ни то што се аутори нису послужили једноставним методом за приближно утврђивање датума доношења одлуке (када овог не би било). Наиме, одлука за кнеза Павла носи ознаку Ф бр. 3572 (за коју је Алексић својевремено комично тврдио да је архивска сигнатура). И све друге одлуке имају ознаку која садржи слово Ф и редни број. Ако је позната та ознака, а евентуално недостаје последња страница неке одлуке (а тиме и податак о датуму доношења), могуће је према датумима које носе „суседне”, у целини сачуване одлуке, приближно или сасвим поуздано утврдити датум доношења одлуке који је евентуално непознат. Рецимо, одлуке за намеснике Станковића и Перовића носе ознаке Ф бр. 3573 и 3574. Одлука за Влатка Мачека – Ф бр. 3577, за Милана Антића – Ф бр. 3579 и тако редом, за све актере везане за приступ Тројном пакту. И све носе исти датум – **17. септембар 1945.** као и одлука која се односи на кнеза Павла, Ф бр. 3572. За тај увид је требало читати оригинална документа, а не некакве „заводљиве” судске материјале.

О РАЗНИМ МАРГИНАЛИЈАМА, А НАЈВИШЕ О ЈЕДНОМ „ПРАВНОМ МИШЉЕЊУ”

Уверени да су пронашли истраживачку „златну жицу”, Алексић и Крстић Мистрицеловић отварају „научну” паљбу из свих оруђа. Вреди ту тираду опсежно цитирати и коментарисати. Према елаборацији коју изводе критичари, у својој књизи тврдим (како аутори сматрају – погрешно) да је ДК 17. септембра 1945. донела ‘Одлуку о утврђивању злочина окупатора и њихових помагача’, која се односила на кнеза Павла. Затим следи трагикомична примедба о датуму, чије је родно место чињеница да аутори чланка нису користили архивску грађу, а потом, одмах даље кажу:

„Друга још озбиљнија грешка у вези с овим важним историјским извором (sic!) је што „Одлуку о проглашењу Павла Карађорђевића ратним злочинцем и народним непријатељем” (sic!) није донела Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, како то у раду тврди аутор (sic!)” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 433].

На страну то што вероватно ни сами творци ових бесмислених тврдњи не знају зашто би „грешка”, па „још озбиљнија”, било то што је неку одлуку 1945. донео или није донео један или други орган. Нисам више сигуран ни да ли аутори тврде да је то, можебити, моја грешка. Но, то је тек њихова језичка невештост. Овде је значајно утврдити следеће: када већ тачно уочавају да тврдим да је ДК 17. септембра 1945. донела *Одлуку о утврђивању злочина окупатора и њихових помагача*, којом је кнез Павле проглашен за злочинца и издајника (што је тачно, ма шта о томе конфабулирали аутори чланка), остаје нејасно зашто ми приписују да тобоже тврдим и да је ДК донела некакву *Одлуку о проглашењу Павла Карађорђевића ратним злочинцем и народним непријатељем*. Реч је о два потпуно различита документа, од којих је један, онај први, званични акт једног државног органа, односно ДК. Нигде у свом раду не тврдим ништа тако бесмислено као што би била тврдња да је ДК донела *Одлуку о проглашењу Павла Карађорђевића ратним злочинцем и народним непријатељем*. То су аутори чланка једноставно измислили, а затим настављају:

„Да би конструисао унапред постављену тезу о исправности судске одлуке (sic!) послератних комунистичких власти и наметнуо сопствену представу о „политичком и идеолошком контексту ‘Решења о Рехабилитацији’”, Милошевић износи нетачне и ничим утемељене тврдње...” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 434].

У вези с овим најпре истичем да аутори чланка измишљају да било где помињем некакву фантомску „судску одлуку послератних комунистичких власти” (нити је помињем нити је судска одлука у вези с кнезом Павлом постојала). Помињем само одлуку ДК, закључујем да овај орган није био суд и да одлуке ДК нису имале снагу судских пресуда. Међутим, аутори чланка ми приписују да браним измишљену судску одлуку, како би моје

закључке о карактеру ДК и њених одлука приписали себи. Заиста, и дрско и комично.

У наставку аутори чланка оптужују да наводно неутемељене тврдње износим како бих „релативизовао значај једног документа који је као кључни доказ утицао да суд донесе одлуку о рехабилитацији” и цитирају следећу моју тезу (никако аргументе), која треба да илуструје те моје наводно неутемељене и нетачне тврдње:

„Међу документима које је тим за рехабилитацију предочио суду и из којих је суд на крају делимично извео доказе налази се и једно **правно мишљење** (подвукли аутори) из јануара 1945. године **чији је аутор службеник повереништва за правосуђе НКОЈ-а** (подвукли аутори). Ово ‘правно мишљење’ је тумачење Повереништва за правосуђе НКОЈ-а нацрта Одлуке о проглашењу кнеза Павла злочинцем и народним непријатељем, а ‘службеник повереништва за правосуђе НКОЈ-а’ је Фране Фрол, повереник правосуђа (који је у привременој комунистичкој влади имао ранг министра правде), коме је, као врховној законодавној инстанци судске власти, био упућен захтев да одобри правну заснованост ‘Одлуке’” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 434].

Писци чланка, моји уважени критичари, посебно су нагласили два детаља: да наводим да је у контексту расправе с почетка 1945. о начину на који би требало квалификовати деловање кнеза Павла и у којој форми то учинити изнето једно правно мишљење, као и да то правно мишљење приписујем службенику повереништва правосуђа уместо поверенику Франу Фролу. Зашто су аутори нагласили синтагму „правно мишљење” није најјасније, осим ако не сугеришу да је у питању некакво обавезујуће тумачење, које ја сматрам тек необавезујућим правним мишљењем. Тврдим и даље да није реч о обавезујућем тумачењу. Нека критичари докажу супротно. За тврдњу аутора чланка да је творац документа Фрол (друг Флор, из *Решења* о рехабилитацији), искрено бих волео да имам разлога да признам ауторима чланка макар то да сам, приписујући ауторство анонимном службенику министарства, погрешно. Али такво би признање било брзоплето. Наиме, један нацрт одлуке о проглашењу кнеза Павла за злочинца и непријатеља народа достављен је Повереништву правосуђа, како би оно дало своје сугестије. Из Повереништва је стигло помињано правно мишљење, али нема доказа да је његов аутор сâм повереник Фрол, како тврде аутори чланка. Но, рецимо да би формулација да је у питању „мишљење Повереништва” била срећнија од оне да је мишљење дао неки службеник. Уколико располажу уверљивим доказом да је аутор ипак сâм повереник, аутори су нам тај доказ ускратили, а имали су шансу да поентирају, доказујући да је Фрол аутор документа који објављују као *Прилоз 3* и који цитирам у својој књизи. Изгледа као да је „епизода” с Фролом послужила ауторима да испразно иронизирају на рачун једне реченице из моје књиге, што би била успела полемичка фигура, када би имала иоле чвршћи основ. А шта тек рећи о томе да је повереник правосуђа (*ранг министра*,

дакле *извршина власти*) означен у чланку као „врховна законодавна инстанца судске власти (све подв. С. М.)”. Можда је реч о оригиналном „доприносу” схватању (социјалистичком систему својственог) концепта јединства власти, али је тешко наћи несувислију конструкцију у литератури која се бави питањима функционисања политичког и правног система.

У вези с истим правним мишљењем аутори стављају замерку и на следећи закључак, који цитирају:

„Prema tom pravnom mišljenju, za dela kakva se knezu Pavlu stavljaju na teret načelno je nadležna Državna komisija. Ovaj deo argumentacije savremeni sud nije uzeo u obzir” [Milošević 2013: 66].

У књизи, међутим, даље пише:

„U dokumentu koji sadrži pomenuto pravno mišljenje takođe je naglašeno i da je ograničenje delokruga Državne komisije na period okupacije ipak prepreka za utvrđivanje njene nadležnosti za konkretan slučaj kneza Pavla. Naime, tvrdi se da ‘dela Pavla Karađorđevića... kao lica koje je pobeglo iz zemlje pre okupacije (istakao S. M.) ne bi mogla da budu predmet izviđanja pred Komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača’. **Ovu primedbu savremeni sud je uvažio i osporio nadležnost Državne komisije za slučaj kneza Pavla** (Подв. С. М.)” [Milošević 2013: 66].

У вези с овим наводима из књиге, писци чланка кажу:

„Тврдња да је према мишљењу Повереништва правосуђа Државна комисија надлежна за дела која се стављају на терет кнезу Павлу јесте нетачна, јер се у том документу наводи: ‘Дела Павла Карађорђевића према томе, као лица које је побегло из земље пре окупације, не би могла да буду предмет извиђања пред Комисијом за утврђивање злочина окупатора и његових помагача’” [Алексић и Крстић Мистрице-ловић 2016: 434].

Намерно или, пак, не схватајући суштину анализе коју у књизи изводим, писци чланка ми, дакле, приписују нешто што уопште не тврдим, већ анализу усмеравам у сасвим другом правцу. Јасно је да тврдим да је суд селективно поступао, сматрајући да је један аспект правне експертизе из 1945. добар, а други не. Само по себи то је могуће, али се у *Решењу* о рехабилитацији такво становиште не аргументује или се аргументује рђаво. Дакле, нигде у књизи не тврдим да је у *йоменуиџом њравном мишљењу Повереништва* било изнето становиште да ДК може одлучивати у случају кнеза Павла (што ми приписују критичари), већ да се у њему тврди да је ДК **начелно** надлежна да доноси одлуке у вези с лицима којима су на терет стављана дела **каква** се приписују и кнезу Павлу, а реч је о издаји и злочинима. И то је неспорна чињеница. Она произилази из историјског извора који чак сами писци чланка покушавају да критички приреде као прилог свом раду: „Одлуком Авној-а од 30. 11. 1943. образована је Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача. Циљ ове

комисије је да **утврђује одговорност** (подв. С. М.), проналази и приводи казни сва лица одговорна за злочине које су у Југославији починили и чине окупатори и њихови помагачи.” Дакле, **начелно**, ДК је надлежна за дела издаје, злочина и др., односно за дела за **каква** „конкурише” и кнез Павле. У *Решењу* о рехабилитацији инсистира се на томе да ДК уопште није била надлежна да доноси *било какве* одлуке (не само у случају кнеза Павла) [Решење 2011: 13]. Отуда мој закључак да се савременом суду није свидело правно мишљење о надлежности ДК да *утврђује одговорност* за злочине и издају (јер је прихватио потпуно дезавуисање рада ДК, какво је наметнуо тим који је заступао рехабилитацију), па је то мишљење одбацио. Насупрот томе, прихватио је аргументацију *из исцпог љравног мишљења*, да у односу на кнеза Павла ДК не само да није имала надлежност да доноси одлуке, већ ни да уопште разматра његов случај. Исто такво становиште какво је усвојио суд, заступају и писци чланка:

„Наиме, ни Одлука АВНОЈ-а ни Правилник о раду Државне комисије не остављају места ни најмањој сумњи о временском периоду у оквиру кога је постојала надлежност Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и његових помагача – у оба акта јасно је означено да се ради о времену рата и окупације” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 450].

Иако суд, као ни писци чланка, није разматрао могућност и другачијег тумачења аката који су дефинисали надлежност ДК, такво тумачење је својевремено ипак било усвојено, о чему не постоји сачувана (или ми није позната) правна аргументација па не знамо како је на крају одлучено да ДК доноси одлуке у вези с деловањем личности које се одвијало пре окупације. Претпоставке с тим у вези износим у својој књизи, ослањајући се на метод *логичког и циљног тумачења* правних аката који су утемељили рад ДК. Осим тога, од највеће важности у овом случају је хронологија, као и члан 6-а Статута МВТ, из августа 1945. Аутори чланка тај део, као што је већ речено, преписују из моје књиге, али не осврћу се на аргументацију и заборављају обећање да ће се позабавити значајем члана 6 МВТ, што у раду не чине, јер им заправо тај члан руши читаву трошну конструкцију. Суштина је у томе да је тада конституисано дело „злочин против мира”, под које је могао да се подведе сваки војно-политички аранжман са силама Осовине, нарочито начињен када је њихов агресорски рат већ започео. Такав аранжман је, на пример, и приступ Тројном пакту. Тада, августа 1945, ДК добија чврст ослонац у међународном праву да доноси одлуке о приступању Југославије Тројном пакту оптужи за одређене инкриминације из Статута МВТ. Зато се одлуке ДК које се односе на „политичке кривице” и доносе тек после августа 1945.⁸ С друге стране, целокупна анализа у чланку чији су аутори Алексић и Крстић Мистрицеловић концентрише се на јануар 1945. После усвајања Статута МВТ, на основу члана 6, могао се доносиоцима одлуке о приступању Тројном пак-

⁸ Приступање Тројном пакту је од стране ДК схваћено као припрема агресивног рата.

ту приписати управо злочин против мира. Ово је, уистину, најосетљивије питање, јер би се могло евентуално доказивати да је у пракси ДК овај члан тумачен (пре)широко. Заступам тезу да није. *Одлука* ДК непосредно преузима формулацију из поменутог члана Статута МВТ – припрема агресивног рата. Да је ова одлука донета почетком 1945. или раније, како тврде критичари, то би значило да је југословенска ДК антиципирала која инкриминација ће се наћи у међународном акту који ће бити донет осам месеци касније.

После оптужби да „Милошевић није непосредно имао увид у документа”, после тричавих иронизирања и промашених примедби, на ред је дошла и моја тобожња „зла намера” и „манипулација”, што писци чланка доказују једним „кусим” цитатом:

„Милошевић наводи сајт на којем су објављена документа о рехабилитацији кнеза Павла, и изводи закључак: На овом сајту објављено је више различитих докумената, за које се тврди да их је издало Подпредседништво Националног комитета ослобођења Југославије и Повереништво правосуђа. Међутим, главни документ, Одлуку Ф број 3572, којом се утврђују злочини кнеза Павла Карађорђевића, донела је Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, која се ни не помиње на овој адреси у том контексту” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 434].

Изостављени део, којим је цитат требало да се заврши гласи: „**iako je tekst Odluke objavljen među dokumentima na sajtu**” (Подв. С. М.) [Milošević 2013: 8]. Суштина моје примедбе је, очито, у томе да Потпредседништво НКОЈ и Повереништво нису једини творци докумената који су на сајту објављени, већ је творац једног од *објављених* аката – ДК, која није наведена међу телима чија су документа објављена. Дакле, онога ко је објавио факсимиле докумената „оптужујем” за непрецизност: уместо информације да су ту објављена документа Потпредседништва и Повереништва, требало је да дода „и Државне комисије”. Сумњам да би и сами аутори умели да објасне како су из успутног констатовања једне непрецизности исконфабулирали следеће:

„Овим злонамерним закључком Милошевић покушава да доведе у питање аутентичност и релативизује значај најважнијих документа на којима почива ‘Решење’ о рехабилитацији, и да сугестивно упути на помисао да је ‘Одлука’ којом је кнез Павле проглашен ратним злочинцем, намерно изостављена од увида јавности” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 434].

Томе „рекреативно” додају и да „књига иначе обилује оваквим манипулацијама, неуверљивим закључцима, полуистинама и нестручном употребом историјских извора”. Сматрам да сам и у до сада изнетим примерима показао како изгледају „неманипулативни метод”, „уверљиви” закључци, „целовите истине” и „стручна употреба” историјских извора у изведби мојих уважених критичара. Но, најважније тек следи.

О НАВОДНОЈ „ОДЛУЦИ ПРЕДСЕДНИШТВА АВНОЈ-а”

Пошто су се, на начин који се налази „с ону страну” академске пристојности окомили на књигу која им се никако не допада, због одређених тумачења истих оних чињеница које су из те књиге „позајмили” без навођења одакле „позајмљују”, уследило је „научно велико финале” коауторског „истраживачког” подухвата. У наставку одговора на примедбе, односно у наставку моје контракритике, следи анализа оног дела чланка уважених критичара који је „носећи стуб” трошне конструкције њиховог тобожњег истраживања. Носећа теза коауторског чланка гласи:

„...сав рад око проглашења и покушаја осуде кнеза Павла преузело на себе Председништво АВНОЈ-а уз ослонац на НКОЈ и Државну комисију за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 443].

Погрешно је, дакле, и суд, који је у рехабилитацији поништио „погрешан” акт – Одлуку ДК, а погрешно је и аутор критиковане књиге, поводећи се за тим судским решењем чиме је, тврде Алексић и Крстић Мистрицеловић, довео себе „у несагласност с непобитним чињеницама садржаним у доступној архивској документацији”.

О овом подухвату критичара може се само поновити усклик Илариона Руварца: „Жалибоже артије!” Пошто бесмислицу о Председништву АВНОЈ-а као творцу акта којим је кнез Павле уистину проглашен за издајника и злочинца у својој књизи не помињем, то је такође предмет критике двоје аутора, који и на ту тему имају своје ишчашено виђење: Пошто су подсетили читаоце да тврдим да је Одлуку о утврђивању злочина за кнеза Павла донела ДК, аутори настављају са својом контратврдњом да је Одлуку о проглашењу Павла ратним злочинцем и народним непријатељем донело Председништво АВНОЈ-а, на предлог НКОЈ-а, што се, наравно – **„већ на први поглед, без већег напора** (подв. С. М.), може утврдити увидом у ова документа која се налазе у Архиви Вишег суда у Београду и у Архиву Југославије” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 433].

Готово да је дирљиво уверење аутора да су показали да је кнез Павле за издајника и злочинца проглашен некаквом фантомском Одлуком Председништва АВНОЈ-а. Ипак, што се чини исправним „на први поглед”, у подробној анализи често се покаже погрешним. Но, пре него што се посветим објашњењу зашто тврдим да (правно) не постоји никаква Одлука Председништва АВНОЈ-а и приказивању наставка трагикомедије „поштовања правила струке” у изведби мојих критичара, морам да се, за тренутак, детаљније дотакнем предисторије овог чланка, јер нам она указује на то ко је његов *spiritus movens*.

Наиме, Драган Алексић је још пре три године маркирао моју књигу као предмет својих напада и критике. Још тада је тезе које су просуте у чланку о којем је овде реч изнео у поменутом чудноватом нацрту пројекта насловљеног *Историјско-јавна анализа оштрижница подигнутих јрошћ Краљевског намесништва и чланова владе због јрстијуања Краљевине*

Југославије њакџу Сила Осовине. Указивао сам неким колегама, будући да ми је та тематика била у то време веома „свежа”, да никаквих оптужница, ни подигнутих ни неподигнутих, против „Краљевског намесништва” нема, као ни да нема никаквих оптужница против „чланова владе”. Забавна страна тог пројекта била је, дакле, та што је тема била дословно *нејосиојећа*. Да ли је Алексић с временом и сâм увидео да од тог пројекта не може остати „ни камен на камену” (иако је испрва најавио да ће се тобожњим истраживањем бавити чак шест истраживача, „уз могућност ангажовања још три сарадника” са задатком да се објаве „две монографије и више научних расправа на задату тему”, која, дакле, ни не постоји) – тешко је рећи. Тек, од две монографије, већ три године – ни трага, а од „научних расправа на задату тему”, ако не рачунамо овај коауторски рад (који би хтео да буде, али није „научна расправа”) – ни гласа. Али неке тезе Алексић је, на своју несрећу, спасао од заслуженог заборављања и уденоу их у овај коауторски чланак. Још тада, наиме, у време када је замишљао да ће девет истраживача да анализира нешто непостојеће, па још историјски-правно, Алексић је фиксирао фамозну „Одлуку Председништва АВНОЈ-а” као главни документ, којим је кнез Павле проглашен за издајника и народног непријатеља. За то сазнање било је довољно, како је тврдио (читаоци се неће изненадити) „овлаш завирити у доказни материјал” [Алексић 2013: 2].

Дакле, одавни је плод уобразиље Драгана Алексића, у шта је (не знам како) успео да убеди коауторку чланка, да је Председништво АВНОЈ-а донело *Одлуку о проглашењу Павла Карађорђевића рајним злочинцем и народним непријатељем*. Додуше (и овде се враћам својој аргументацији о ирелевантности овог извора) не зна се тачно кад: најпрецизније што нам аутори чланка о томе могу рећи јесте да се то збило „јануара 1945”. И тако, док за остале одлуке Председништва АВНОЈ-а знамо безмало и сат када су донете, за ову Алексићеву – једва и месец. Оно што нарочито изненађује пажљивог читаоца чланка, јесте разумно увиђање његових аутора (вероватно Крстић Мистрицеловићеве) да је било предвиђено да наводна одлука Председништва АВНОЈ-а *сџуи на снагу даном „обнародовања”*, иза чега, међутим, следи ноншалантно коауторско објашњење:

„Увидом у сачувану архивску грађу и објављена документа нових власти нисмо нашли потврду да је ова Одлука било где објављена, што би значило да није ни ступила на снагу. Изостало је и потребно одобрење ове Одлуке Председништва АВНОЈ-а од стране АВНОЈ-а који је своје Треће заседање одржао у Београду у августу 1945” (Подв. С.М) [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 448].

Аутори овај тачан закључак игноришу и тврде да је овом *необјављеном* одлуком Председништва АВНОЈ-а кнез Павле проглашен за злочинца, док је одлука ДК од, такорећи, секундарног значаја. Дакле, према разумевању писаца чланка, Председништво АВНОЈ-а је донело одлуку, при чему је као услов ступања на снагу одлуке наведено њено обнародовање. Одлука никада није обнародована, али је писци чланка ипак сматрају правоснажним актом којим је кнез Павле проглашен за злочинца и о томе пишу

чланак. Ово је толико неразумно да сам чак склон уверењу да су писци чланка можебити уобразици и да је одлука ступила на снагу „обнародовањем” у прилогу њиховог рада. Но, чак и да цинично претпоставимо ову лаковерну наду писаца чланка у могућност такве „правне гимнастике”, кључан је одговор на питање: зашто ова одлука није обнародована, па самим тим ни ступила на снагу, тог далеког „јануара 1945”? Одговор на то питање је једноставан. Иако аутори чланка самоуверено пишу:

„Одлука Председништва АВНОЈ-а о проглашењу бившег краљевског намесника Павла Карађорђевића ратним злочинцем и народним непријатељем и о конфисковању његове имовине **донета је** (подв. С. М.), како у уводном делу Одлуке стоји „на предлог Националног Комитета Ослобођења Југославије” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 447].

та (нити било која друга) одлука у вези с кнезом Павлом заправо никада није усвојена/донета од стране Председништва АВНОЈ-а, или бар за то не постоји никакав доказ. Све одлуке овог тела претресане су на седницама, на којима су вођени записници. О одлуци у вези с кнезом Павлом, пак, ни у записницима са састанака, као ни у деловодном протоколу Председништва АВНОЈ-а, нема ни помена. О документу-узданици, на којем почива коауторски чланак, Председништво никада није расправљало. Нити је расправљало, нити је документ усвојило без расправе, о чему би такође остао записник. Документ који су „обнародовали” писци чланка био је и остао нацрт одлуке, што у књизи и тврдим. Од њеног доношења од стране Председништва АВНОЈ-а очито се *одустало*.

Надаље, иако се у чланку неистинито тврди да су одлуку „потписали председник Председништва АВНОЈ-а др Иван Рибар и секретар Председништва АВНОЈ-а Родољуб Чолаковић” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 447], тих потписа на документу нема. Писаћом машином откуцана су њихова имена, јер је нацрт одлуке био довршен и тако је *требало да изгледа* документ у евентуалној коначној редакцији. Да је одлука усвојена, Рибар и Чолаковић би на одговарајућа места ставили своје потписе. А био би стављен и печат Председништва АВНОЈ-а, којег, разуме се, на документу такође нема. Уколико у овоме грешим, чак и да се, дакле, однекуд докаже да је одлука усвојена (а тврдим да није), она се никако не може сматрати актом којим је кнез Павла проглашен за злочинца, пошто је (како увиђају, али из само њима знаних разлога игноришу писци чланка) објављивање било услов да акт уопште ступи на снагу, као што, примера ради, закон не може ступити на снагу и почети да производи правне последице одмах пошто га усвоји парламент, већ тек пошто буде објављен у службеном гласилу.

Можемо поставити питање: зашто се одустало од тога да Председништво АВНОЈ-а донесе такву одлуку? Одговор се може пронаћи у чињеници да је АВНОЈ, после преговора на Вису и у Београду 1944, све више требало да делује као представничко тело у буржоаском смислу (претварање у Привремену Народну скупштину), а не као представничко тело социјалистичке револуције [Petranović 1988: 379–393]. То је била дипло-

матско-политичка игра. С друге стране, према теорији државе и права у социјализму, подела власти замењена је јединством власти, а народно представништво је средиште те концентрације [Крбек 1946: 177–189; Ђорђевић 1950]. Осуда од стране таквог тела сасвим је прихватљива форма са становишта социјалистичке доктрине, будући да народно представништво, као средиште јединства власти, може да усвоји, више-мање, све што пожели. Ипак, никада и нигде у социјалистичким земљама народно представништво није заиста добило такву власт, нарочито не у пракси. Још мање је то могло да се примени почетком 1945, када се нова власт у Југославији борила за међународно признање. Укратко – такав поступак био би превише револуционаран. Идеја да се донесе таква одлука од стране АВНОЈ-а било је само једно у низу „залетања” делова власти „плебејске републике јакобинаца”, како је Кардељ једном приликом назвао социјалистичку Југославију, које је у последњем тренутку једноставно заустављено. С друге стране, власти у Југославији су могле да буду и на становишту да треба сачекати развој међународноправних прописа, који су били у процесу настанка. Ако је то био њихов мотив да не доносе одлуку преурањено – показало се да су имали право.

И начин на који Алексић и Крстић Мистрицеловић приређују историјске изворе за објављивање оправдано побуђује бојазан да по среди можда и није тек пуки немар, већ сасвим срачуната рђава намера да се један документ представи као нешто што он заправо није (будући да правно не постоји), чега су и они, чини се, донекле свесни. Наиме, и просечан студент историје зна да је, када се критички објављује историјски извор, уколико се већ не доноси факсимил документа (па и ако се објављује и сâм факсимил), неопходно што верније пренети оригинални изглед извора (у смислу свих формалних карактеристика). Све што може изазвати макар какву недоумицу потребно је подробно коментарисати. Узмимо као пример само завршетак извора за који аутори (у коначном, ипак) држе да је правоснажни акт Председништва АВНОЈ-а. Овако објављују тај документ:

...

Члан 6

*Ова Одлука сîуѝа на снаџу даном обнародовања.
У Београду јануара 1945.*

ПРЕТСЕДНИШТВО АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА НАРОДНОГ
ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Секретар
Родољуб Чолаковић, с.р.

Председник
Др Иван Рибар, с.р.

Уз општу напомену да се приликом објављивања извора не врше никакве исправке (отуда аутори греше када реч која у оригиналу гласи „Председник” исправљају и пишу „Председник”) следи пример исправног начина објављивања, *с ѿшребним коменѝарима*:

...

Члан 6
Ова Одлука ступа на снагу даном обнародовања.⁹
У Београду, јануара 1945.¹⁰

ПРЕТСЕДНИШТВО АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА НАРОДНОГ
ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Секретар
Родољуб Чолаковић, с.р.

Претседник
Др Иван Рибар, с.р.¹¹

Пошто је (чини ми се) пети пут поновљена теза да је Одлука ДК Ф бр. 3572 за кнеза Павла погрешно датована и пошто писци чланка закључују да је тај акт усвојен чак и пре наводне Одлуке Председништва АВНОЈ-а, своје логицизирање настављају тврдњом да је „јасно да би након доношења Одлуке Председништва АВНОЈ-а о проглашењу Павла Карађорђевића за ратног злочинца и народног непријатеља у јануару 1945. доношење посебне одлуке од стране Државне комисије о истом лицу у септембру 1945. било беспредметно”. Ово би могло бити тачно, премда не нужно, имајући у виду различит статус једног и другог акта. Но, то је мање важно, а битно је следеће: ако би доношење две одлуке *различитио̄ с̄т̄ӣе̄йна сна̄е и различитио̄ значаја* још некако и могло да се прихвати, доношење два акта *истио̄ ӣравно̄ дејс̄т̄ива*, с истим одредбама, у истој правној ствари било би, заиста, бесмислено. Отуда, да је ова одлука Председништва АВНОЈ-а заиста донета, на основу ње би била конфискована и имовина кнеза Павла

⁹ Документ није објављен у службеним гласилима нити постоји индиција да је било где објављен, па самим тим није ни ступио на снагу (није постао правоснажан).

¹⁰ Документ нема потпун датум, али је остављен простор иза назива места. Према постојећој форми документа не може се тврдити да је реч о усвојеном акту, јер би се у противном знао датум њеног доношења.

¹¹ Имена секретара и председника Председништва АВНОЈ-а исписана су писаћом машином, без својеручних потписа. На документу се не налази печат Председништва АВНОЈ-а. И ове околности указују да се на основу формалних карактеристика извора, не може тврдити да је реч о усвојеном документу. На овом месту нарочито указујем на следеће: аутори чланка документа која приређују за објављивање проналазе у Архиви Вишег суда у Београду. У тој архиви не би никако могла/смела да се налазе *оригинална докумен̄та* из 1945, осим ако евентуално нису у приватном поседу лица које подноси захтев за рехабилитацију. Међутим, како би оригинална одлука Председништва АВНОЈ-а из 1945. могла да се нађе у рукама подносиоца захтева за рехабилитацију кнеза Павла? Да није којим случајем Председништво АВНОЈ-а кнезу коленопримклено доставило своју тобожњу одлуку на кућну адресу у Јужној Африци? Ако су аутори чланка у Архиви Вишег суда у Београду заиста пронашли *оригиналну* Одлуку Председништва АВНОЈ-а, каква не постоји нити у једном фонду Архива Југославије, питање које се поставља је следеће: Како је могуће да се један такав *оригинални* документ нађе ван фонда којем органски припада, односно ван фонда Президијума Народне скупштине у Архиву Југославије? Ако су, пак, писци чланка као прилог свог рада приредили документа на основу *копија* које се налазе у Архиви Вишег суда у Београду (а мени су на увид од стране Вишег суда увек стављане само копије), онда се такав поступак може сматрати великим професионалним пропустом, јер су ауторима били доступни оригинали докумената, у релевантним фондovima Архива Југославије. Сматрам да је у питању ово друго, што би значило да су, објављивањем извора на основу копија, говорећи језиком којих критичара, писци чланка „заказали као историчари”.

(подсетићу да пуни назив неусвојеног акта Председништва АВНОЈ-а гласи: *Одлука о проглашењу Павла Карађорђевића рајним злочинцем и народним непријатељем и о конфисковању његове имовине*. Конфискацију предвиђа њен 2. члан). Међутим, писци чланка, моји уважени критичари, заборавили су било ту чињеницу, било Указ из марта 1947. о одузимању држављанства и *конфискацији имовине* свих Карађорђевића, па и имовине кнеза Павла. Дакле, или су комунисти толико мрзели кнеза Павла, па су му „бесмислено” два пута конфисковали имовину или су заборавили да су је конфисковали „јануара 1945”, па поновили исту конфискацију марта 1947? По среди је, наравно, нешто треће: пошто имовину кнеза Павла нису конфисковали до 1947. (што значи да никакве *одлуке Председништва АВНОЈ-а о проглашењу злочинцем и о конфискацији имовине* није било раније), учинили су то поменути Указом из марта 1947. До тада је у вези с деловањем кнеза Павла постојала *само одлука ДК*, на основу које је, у погледу имовине, могао да наступи, и то тек одлуком суда – искључиво секвестар на имовини [Milošević 2013: 74–79]. То је још један, посредни доказ да одлука Председништва АВНОЈ-а о проглашењу кнеза Павла Карађорђевића за злочинца и народног непријатеља и о конфискацији његове имовине никада није донета.

И за крај, још једна непрецизност писаца чланка, који у свом чланку кажу:

„Потпредседништво НКОЈ-а сачинило је **нацрт Одлуке бр. 42** (подв. С. М.) којом се кнез Павле Карађорђевић оглашава ратним злочинцем и народним издајником и сва његова лична имовина конфискује у корист државе, који је **11. јануара 1945. године** (подв. С. М.) доставило Повереништву правосуђа на мишљење и евентуалне примедбе” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 444].

Затим, у напоменама и попису извора без зазора пишу: *Одлука бр. 42*. Дакле, не праве разлику између нацрта и евентуално усвојене одлуке. Ту наводну *Одлуку бр. 42* за коју упорно тврде да је усвојена „јануара 1945”, приписују раду Председништва АВНОЈ-а, иако је Председништво АВНОЈ-а, примера ради, у **новембру 1944.** по броју одлука већ далеко премашило број 42.¹² Број 42 је нумерација **нацрта**, који није могао да предвиди који би број понео тај акт да га је усвојило Председништво АВНОЈ-а.

ЗАКЉУЧАК

У свом раду Алексић и Крстић Мистрицеловић бране потпуно недобрањиве тезе, које овако сажимају:

¹² Примера ради, „Одлука о општој амнестији лица која су у четничким јединицама Драже Михаиловића учествовала или их помагала или су учествовала у јединицама хрватског и словеначког домобранства”, *Службени лист ДФЈ* 1/1945, донета је од стране АВНОЈ-а 21. новембра 1944. и носи број – 69. При томе, напомињем да се одлуке АВНОЈ-а и Председништва АВНОЈ-а нумеришу континуирано, као јединствен низ.

„Ова само делимично сачувана Одлука Државне комисије (између осталог, недостаје и део са датумом Одлуке) се и у историографији и у Решењу о рехабилитацији истиче у први план, као да Одлука председништва АВНОЈ-а не постоји, а уз то се и погрешно датира у 17. септембар 1945” [Алексић и Крстић Мистрицеловић 2016: 447].

Тешко да се на мањем простору може изрећи више погрешних тврдњи. У овој контракритици доказујем (и држим доказаним) да је **сваки** навод из цитираног закључка писаца чланка нетачан, осим тврдње да се Одлука ДК истиче у историографији у први план. То се чини с добрим разлогом. Остаје, наиме, непобитна чињеница да је кнез Павле за злочинца и издајника проглашен само и једино *Одлуком о уиџерђивању злочина окуиџаиџора и њихових џомаџача Ф бр. 3572*, чија последња страница, упркос делимичној очуваности документа, не „недостаје” и садржи, између осталог, датум доношења одлуке – 17. септембар 1945. године, који критичари, чак ни не првопогледнувши документ, напамет одбацују. Никаква одлука Председништва АВНОЈ-а у вези с проглашењем кнеза Павла за злочинца и народног непријатеља заиста (правно) нити је постојала, нити постоји (постоји само нацрт одлуке, која *никада није усвојена, џа ни „обнародована”*). То је главно поље сукоба између закључака мог истраживања, које неутемељено и сикофантски критикују у свом чланку Алексић и Крстић Мистрицеловић, и потпуно погрешних дирекција њиховог тобожњег истраживања, чије резултате у свом чланку износе.

Ако, којим случајем, писци чланка уображавају да њихово „обнародовање” нацрта одлуке Председништва АВНОЈ-а на страницама научног часописа нешто мења у статусу овог *нацрта* одлуке Председништва АВНОЈ-а, наглашавам да оно није ни правно, а најалост, ни историографски релевантно. Прво, због правно маргиналног значаја извора који објављују, а друго – због непрофесионалног поступка у коментарисању извора.

У целини гледано, чланак критичара жанровски осцилира између инвективе и хуморесе. Осим садржајно верног (иако је и ту било пропушта), али академски некоректног препричавања туђих истраживања, безмало све што је „своје и самосвојно” у овом раду безнадежно је ослобођено смисла. У рад се ту и тамо провукла покоја смислена тврдња, преплављена брзо бујицом грешака. Нарочито истичем као дрскост оптужбе за некоришћење историјских извора, упућене писцу критиковане књиге, и то од стране оног који белодано показује да сâм није користио најважније изворе. Коначно, главна теза читавог „истраживања” је бесмислица, а кључни документ којим се баве аутори *суџиџи је исџориџоџрафски отрџалотус олеариус*: личи да је акт Председништва АВНОЈ-а, а није.

За неколико година, од нацрта пропалог пројекта с непостојећом темом, до једног бесмисленог чланка, у којем од аутентичног доприноса аутора вреде искључиво одређена правничка прецизирања која чланак има да захвали Крстић Мистрицеловићевој (за коју сам уверен да се горко преварила инвестирањем поверења у истраживачке способности првопотписаног аутора чланка), методолошки поступак Драгана Алексића прешао је еволуцију од „овлашног завиривања” до „првопогледања”, али му

се ослањање на сумњив хеуристички потенцијал и једне и друге „безнапорне” методе „обило о главу”. Оставши без ослоња на туђе резултате, отиснувши се у валовите воде покушаја самосталног истраживања, ко-ауторски тим завршио је, претежно захваљујући Алексићевом „доприносу”, у вртлогу аматерских грешака. Уз то, академски часопис злоупотребљен је за пуке дифамације у чланку који је све друго пре него научни допринос било чему. Отуда се празнина ове какофоничне инвективе-хумореске „у четири руке” може мерити једино са штетом коју су објављивањем овог рада, као какав двојац без кормилара и компаса, причинили његови аутори себи, часопису који им је уступио простор и рецензентима који су рад позитивно оценили. Тај недостајући кормилар и прекопотребни компас, неопходни за кретање кроз просторе академске заједнице и бујицу историјских извора, јесу поуздана научна методологија и култура дијалога, нарочито критике. Обе ове вредности остале су за моје уважене критичаре књига са седам печата.

ŠTETA:
(U čemu se šteta sastoji? — Vrednost
u predatnim dinarima)

SAUČESNICI:

1. Др Раденко Станковић, Ф.бр. 3572
2. Др Иво Перовић, Ф.бр. 3574
3. Драгиша Цветковић, Ф.бр. 3576
4. Др Влашко Мачек, Ф.бр. 3577
5. Др Александар Цинпар-Марковић, Ф.бр. 3578
6. Милан Педић, Ф.бр. 802/10
7. Милан Антић, Ф.бр. 3579
8. Петар Косић, Ф.бр. 3578

НАПОМЕНА:
*Предмет одлуке Јанко Криво -
билеђија за заштиту ^{интереса} ~~штете~~ Д.В.
3001/45.*

Referent: *Stjepanović*

U Beogradu 17. септембра 1945. г.

Секретар *[Signature]*

Председник *[Signature]*

P.dn. 430-45

Прилоз 1. Факсимил последње странице *Odluke o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača* (F број 3572) која се односи на кнеза Павла Карађорђевића, АЈ, 110 – 1 – л. 314/bis. У попису саучесника уз Р. Станковића погрешно је наведен број одлуке која се односи на њега. И из пописа саучесника јасно се види да је реч о одлуци која се односи на кнеза Павла (на листи недостаје само његово име, будући да се документ односи на њега).

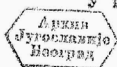
2- 503

вине и индустрије Националног Комитета Ослобођења Југо-
славине.

Члан 6

Ова Одлука ступа на снагу даном објављивања.

У Београду, јануара 1945.

ПРЕДСЕДНИШТВО АНТИФАШИСТИЧКОГ ПЕЛА НАРОДНОГ
ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Секретар

Родољуб Чолаковић, с. р.

Председник

Др. Иван Рибар, с. р.

Прилоз 2. Завршни део нацрта неусвојене Одлуке Председништва АВНОЈ-а о проглашењу бившег краљевског намесника Павла Карађорђевића рајним злочинцем и народним непријатељем и о конфисковању његове имовине, АЈ, 49 – 2 – 502 (факсимил).

ЦИТИРАНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори

- Одлука о проглашењу бившег краљевског намесника Павла Карађорђевића издајником и народним непријатељем и о конфискацији његове имовине.* Архив Југославије, Министарство правосуђа (49) – кутија 2 – лист 502 (Нацрт неусвојене одлуке, јануар 1944).
- Одлука о утврђивању злочина окупатора и њихових помагача,* F број 3572. Архив Југославије, Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача (110) – кутија 111 – лист 313–314/bis. (Одлука се односи на кнеза Павла Карађорђевића, 17. септембар 1945).

Литература

- Алексић, Драган; Крстић Мистрицеловић, Ивана (2016). Кнез Павле Карађорђевић и нова власт у Југославији, *Зборник Мајнице српске за друштвене науке*, 157–158: 431–462.
- Ђорђевић, Јован (1950). *Наше државно уређење*. Београд: Политичка библиотека Народног фронта Југославије.
- Крбек, Иво (1946). Јединство власти, *Архив за правне и друштвене науке*, 3–4: 177–189.
- Милошевић, Срђан (2013). *Историја пред судом: интерпретација прошлости и правни аспекти у рехабилитацији кнеза Павла Карађорђевића*. Београд: Фабрика књига.
- Милошевић, Срђан (2013/а). Историјски ревизионизам и друштвени контекст, *Политичка употреба прошлости*, у: *Политичка употреба прошлости*, М. Самардžић, М. Бешлин, С. Милошевић (eds.), Нови Сад: АКО, 11–25.
- Петрановић, Бранко (1988). *Историја Југославије 1918–1988. Друга књига. Народноослободилачки рат и револуција 1941–1945*. Београд: Нолит.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

- Решење* (о рехабилитацији кнеза Павла Карађорђевића. 28. новембар 2011). Виши суд у Београду. Доступно на: [http://www.bg.vi.sud.rs/images/resenje8\(1\).pdf](http://www.bg.vi.sud.rs/images/resenje8(1).pdf). Приступљено: 28. 2. 2017.

ABOUT AN ACADEMIC AND HISTORIOGRAPHIC FAILURE
(With regard to the article “Prince Pavle Karađorđević and New Yugoslav
Authorities in 1945” written by Dragan Aleksić and Ivana Krstić-Mistrizdelović)

by

SRĐAN MILOŠEVIĆ
Institute for Recent History of Serbia
Trg Nikole Pašića 11, Belgrade, Serbia
srdjan.milosevic@inis.bg.ac.rs

SUMMARY: In this paper the author presented examples of academic dishonesty and substantial historiographic mistakes and fallacies – interpretative, methodological and factual – made by the authors of the article mentioned in the title of this contribution. Answering to their deliberate critics of the author’s book *Istorija pred sudom*, he points out that the authors of the mentioned article, firstly, did not offer neither proper nor sufficient argumentation for their general remarks about his work, labeling the book as one of “questionable scientific value”. Supporting this and similar other labels they quote several paragraphs from the author’s book, contemplating about them instead of giving argumentative comments, sometimes even erroneously attributing to him the claims that he did not make in his book. Secondly, the author of this paper indicates that the mentioned authors took over some facts and conclusions from his book, without making any references to it. Thirdly, and most importantly, he developed a comprehensive argumentation for his claim that the document these authors founded their alleged research upon has never passed through the process of enactment and empowerment. Namely, the so called “Decision of declaring Prince Regent Pavle Karađorđević a war criminal and an enemy of the people” has never been adopted by the Presidency of AVNOJ, as argued by Aleksić and Krstić Mistrizdelović. The document under the given title, which they used as if it was a historical source issued by the Presidency of AVNOJ, is merely a draft of a decision that has never been passed.

KEYWORDS: Prince Pavle Karađorđević, State Commission for Investigation on Crimes, rehabilitation, revisionism, historiography